

*Kraljestvo
domišljije*

LUTKOVNO GLEDALIŠČE
LJUBLJANA

Pedagoško gradivo

Akvarij

Avtorska predstava v okviru evropskega projekta Small Size (Wide Eyes)

Pripravila: Mojca Redjko

Gradivo je sestavljeno v sodelovanju s projektoma Znanost na cesti (SATENA in IJS) ter v objemu besede (Pedagoška fakulteta UM).

Uvod

Odpri uprizoritveni koncept predstave *Akvarij* z elementi znanosti spodbuja individualno refleksijo in ustvarjalno interpretacijo otrok. Igrivo snovanje, navdihnjeno v kopalni kadi in na poletni plaži kot prostorih otroške igre, začinjene s ščepcem kemijskega laboratorija, skuša najmlajšim gledalcem pojasniti, da je (za)misel najdragocenejše seme razvoja, da sta pogum in vztrajnost pomembna ter da prijateljstvo temelji na dejanjih in živi v srcu. Obenem pa jim želi približati znanost na ravni praktičnega poskusa, ki vzpostavlja slikovite prostore nenavadne naravoslovne pustolovščine z ekološko razsežnostjo.

Zgodba je v predstavi nakazana, gledalci si jo lahko razlagajo po svoje. Posamezni prizori so razpoložensko in odnosno jasno zasnovani, zato lahko na podlagi teh otroci sestavljajo svoje zgodbe.

Zgodba, kot so jo sestavili ustvarjalci predstave:

Na začetku je nič. Kot prazen list, preden se ga dotakne svinčnik ali barvica. In vse je še mogoče. Poči in iz megljice se izleže jajce – majhno bitje, ki si želi dom, prijatelje, pustolovščino, ves pisani svet.

Mali se doma dolgočasi, strmi v neskončno obzorje in si želi potovati. Navduši ga voda. Sanja o plovbi. Ustvari plovilo in odpluje. Občuduje neznani svet in njegova čudesa. V trenutku nepazljivosti pa s plovila čofne v globino in potone. Popolnoma obupan zagleda skrivnostni podvodni svet, poln nemirnega življenja. Vodna bitja ga previdno opazujejo, spoznavajo in mu skušajo pomagati. Pojavi se Veliki, ki je podobno negotov in presenečen, ko zagleda neznanu bitje. Malega naloži na svoj varni hrbet ter ga odnese na vodno gladino. Mali je na varnem in prijatelja se poslovita. Vendar nista dolgo ločena: vodna bitja so zaradi onesnaženja ogrožena. Tokrat Mali priskoči na pomoč in ustvari drugo priložnost za vse. Čas je, da se izvali.

Pogovor po predstavi

O doživljanju predstave

Otroci pripovedujejo, kaj so v predstavi videli, kaj jim je bilo všeč, kaj se jim je zdelo posebej zanimivo in nenavadno, o čem je govorila predstava. Opišejo glavnega junaka. Opišejo svoj najljubši prizor. Se jim je kaj zdelo nevarno? Žalostno? Pogumno? Posebej lepo? Kateri del dogajanja je otrokom bolj všeč – na kopnem ali v vodi? Ali so že kdaj videli predstavo, ki se dogaja v vodi?

O elementih predstave

Predstava je označena kot vodna pustolovščina. Zakaj?

Dogajanje poteka v steklenem tanku, podobnem akvariju. Je to pravi akvarij? Ali v njem prebivajo resnične živali? Kdo je glavni junak? Ima stalno obliko ali se spremeni?

Namesto klasičnih lutk igralca v predstavi oživljata predmete. Katerih predmetov se otroci spomnijo? Kaj ponazarjajo ti predmeti?

Igralca nekatere predmete premikata na nenavaden način. Kaj uporabljata za to? Katere predmete je mogoče tako premikati?

Kako igralca ulovita zrak? Kaj se zgodi, ko ta zrak na hitro izpustita?

V predstavi so uporabljeni nenavadni scenski elementi. V prvem delu predstave ponazarjajo letne čase. Kateri elementi so to? Katerega ima glavni junak še posebno rad?

Voda se v predstavi pojavi v različnih oblikah. V katerih? Ali se otroci spomnijo resničnih situacij, v katerih se voda pojavi še kako drugače kot v tekočem stanju?

Kako je prikazano sonce? Pa luna? Kaj pa noč?

Senčne podobe, ki se pojavijo v junakovih sanjah, izražajo njegove želje. Kaj prikazujejo?

Med plovbo se v akvariju spreminja pokrajina. Kateri predmeti jo ponazarjajo? Kaj se v njih dogaja? Ali otroci razumejo to dogajanje v valjih? Je to običajen gledališki pristop pri oblikovanju scenografije?

Nekateri predmeti v vodi plavajo (ledeni valji, lesena deščica), nekateri lebdijo (kosi papirja), drugi potonejo (železni opilki). Tudi jajce, ko pade v vodo, potone na dno. Od česa je odvisno obnašanje v vodi?

Dogajanje se po padcu preseli v podvodni svet, kar ponazarja tudi poseben zvok. Glasba v

tem delu predstave je drugačna kot na kopnem. Inštrument, na katerem se izvaja, se imenuje vodafon, ker vsebuje vodo, ki ustvarja poseben zvok. Ali so ga otroci opazili? Jajce se pod vodo ne počuti dobro, nujno mora na gladino. Zakaj? Kdo mu pri tem pomaga? Kakšen odnos se razvije ob tem? Ali lahko ostanejo skupaj? Voda v akvariju se umaže. Kaj jo zapacka? Mali se na koncu izvali. Zakaj?

O glavnem junaku

Otroci si pogosto predstavljajo, da so vsa živa bitja od rojstva naprej enaka in se razlikujejo samo v velikosti, podobno kot oni sami. Izbor jajca kot glavnega junaka sloni na želji predstaviti raznolikost živalskega sveta in na naklonjenosti vztrajnemu trudu jajca, v resnici tistega v jajcu, da bi napredovalo in se izvalilo. Motiv jajca na simbolni ravni pa ponazarja zdrava človekova hotenja, ki so subjektivna in slonijo na posameznikovih nagnjenjih – v zgodbi Malega na njegovi ljubezni do vode.

Spodbudimo otroke k raziskovanju, morda je to priložnost za družinsko raziskovanje – za obisk kmetije, živalskega vrta, aktivne skupne sprehode z opazovanjem narave.

O poslavljanju

Mali se v predstavi veliko poslavlja: zapusti dom in odpluje; zapusti plovilo, ko pade v vodo; poslovi se od prijateljev. Spodbudimo otroke, da sami prepoznajo te trenutke v predstavi. Kakšne izkušnje s poslavljanjem imajo otroci? Se veliko poslavlja? Kdaj se poslavlja? Kako se poslavlja? Od koga se poslavlja? Kako vzdržujejo stik s tistim, od koga so ločeni? Ali se spominjajo? Ali pišejo oz. rišejo pisma?

Spodbudimo otroke k ohranjanju stikov prek pisem – risbo/sliko/lepljenko naj naslovijo na nekoga, ki bi ga želeli razveseliti.

Izdelamo plakat s portreti in imeni otrok na skupni plovbi kot ponazoritev skupinske pustolovščine – potovanja skozi običajen dan v vrtcu ali šoli brez staršev.

O okolju

V predstavi Veliki in druga vodna bitja potrebujejo pomoč, ko je voda preveč umazana za življenje. Mali organizira čiščenje morja in tako vzpostavi ustrezne možnosti za zdravo in srečno življenje. Ravna ekološko odgovorno, pravimo, in pokaže, da je prav vsak posameznik, tudi najmanjši, pomemben dejavnik ohranjanja okoljskega ravnotežja.

Ali otroci že poznajo izraze onesnaževanje, topla greda, izčrpavanje naravnih virov, divji lov in ribolov, potrošništvo, energetska učinkovitost, varčevanje z energijo, varčevanje z vodo, zeleni promet, ponovna uporaba, ločevanje odpadkov, trajnostni razvoj, zdrav življenjski slog?

O znanosti

Nekaj temeljnih naravnih značilnosti je v predstavi uporabljenih namesto običajnih gledaliških pristopov. Ali so otroci prepoznali katere od teh? Taljenje ledu? Snovi, ki so rade z vodo? Snovi, ki ne marajo vode?

Ali so opazili uporabo magnetov? Kako delujejo?

V predstavi se izmenjujeta kopno in voda. Ali so otroci opazili razlike med njima? Kako se predmeti obnašajo na zraku in kako v vodi?

Dejavnosti po predstavi

Pripovedovanje zgodb

Pripovedovanje zgodb je pomemben dejavnik otrokovega govornega razvoja. Vodeno pripovedovanje v obliki igre s karticami ali kockami, na katerih so simbolne sličice (piktogrami), spodbuja splošno bralno pismenost in ustvarjalnost ter krepi otrokovo potrebo po izumljanju.

Gledališki list predstave vsebuje 48 pripovedovalnih kartic. Otroci jih iztrgajo, položijo na trdo podlago s hrbtno stranjo navzgor in premešajo.

5+ / Otrok na slepo izbere devet kartic in jih razporedi v skupine po tri. Izbranih devet kartic lahko razporedi v skupine, potem ko si ogleda sličice, lahko pa obrne kartice šele po razporeditvi v tri skupine in nima vpliva na izbor sličic. Tri skupine predstavljajo tri dele zgodbe: začetek, sredino in konec. Otroci v vrtcu ali v šoli lahko zgodbe pripovedujejo drug drugemu. Sami se odločijo, katera zgodba jim je najbolj všeč. Tisto naj slišijo tudi ostali.

3+ / Otrok izbere tri kartice. Opiše motive na sličicah in jih skuša v pripovedi povezati v en dogodek. Število kartic se lahko postopoma povečuje.

Področje: jezik, umetnost

Igra vlog s predmeti ali lutkami

Otroci se postavijo v vlogo pustolovcev in odigrajo svojo predstavo o potovanju in vrnitvi domov. Izberejo lutke – predmete, igrače, lastnoročno izdelane lutke – in si izmislijo zgodbo. Določijo scenografijo, dodajo zvoke in si razdelijo vloge. Odrasli jih po potrebi usmerjamo, sicer pa jih prepustimo vrstniški igri.

Želene spodbude so: poimenovanje in oznaka vlog (likov), razlog za potovanje, priprava prtljage, čas potovanja, uspeh potovanja, prizor vrnitve.

Področje: jezik, umetnost, družba

Likovno ustvarjanje

Otroke spodbudite k lastni interpretaciji predstave. V izbrani likovni tehniki ustvarijo svoj najljubši prizor ali glavnega junaka. Skupaj pripravite razstavo.

Otroci lahko iz papirja zgibajo ali izrežejo vodne živali. V prostoru nato ustvarite akvarij – živali lahko obesite na dolge nitke in jih razporedite po prostoru.

Spomladi je čas za barvanje velikonočnih pirhov. Uporabimo naravna barvila:

- Za kuhanje lahko uporabimo teran, olupke rdeče čebule, šipek ali maline.
- Skuhamo koprivo, regrat, špinačo in zeleni čaj. Pretlačimo in precedimo, nato pa v izcejeni tekočini kuhamo jajca.
- Lahko jih kuhamo samo v zelenem čaju.
- Kuhana jajca lahko namočimo v borovničev ali grozdni sok.
- Lahko jih kuhamo v vodi, v kateri smo pred tem skuhalo ognjič, sol in kis. Lahko pa vodi preprosto dodamo nekaj žafrana ali kurkume.
Vodi lahko dodamo tudi korenčkov sok ali nekaj žlic paprike, rdečo peso, enak delež ribezovega soka ali hrastovo lubje.
Pisanke se bodo lepo lesketale, če jih premažemo s slanino. Otroci lahko porišejo jajčka z voščenkami ali barvami.

Še več raznovrstnih jajčnih idej najdete tukaj: <http://tinkerlab.com/60-egg-activities-for-kids/>.

Področje: umetnost

Preprosti poskusi z vodo

Ponovna uporaba

Načelo »iz starega novo« je ustvarjalni temelj ponovne uporabe, ene izmed pomembnih ekološko odgovornih dejavnosti. Otroci lahko ustvarjajo iz starih oblačil, uporabljenih predmetov in odpadkov: ribico iz ponošene nogavičke, vodni mlinček iz prazne embalaže, ladjico iz papirja ali tetrapaka.

Odličen priročnik za izdelavo izvirnih zvočil:

Kaja Avberšek, Peter Kus, Boštjan Gorenc Pižama: *Pojoci grad: priročnik za gradnjo izvirnih instrumentov v stripu!* Stripburger, Forum Ljubljana. 2010.

Področje: umetnost, narava

Gnilo jajce

Gnilo jajce je priljubljena tradicionalna igra. Razvija gibalne spretnosti, iznajdljivost in občutek pripadnosti (zaradi slednjega naj ne bo naravnana tekmovalno).

V skupini otrok se izžreba ali z izštevanko določi eden. Ostali otroci posedejo v krog, izbrani pa v rokah nosi zmečkan list papirja (= jajce). Enemu izmed sedečih otrok skuša čim bolj neopazno spustiti jajce za hrbet. Če sedeči otrok jajce najde, vstane in teče za nosilec. Če ga ujame, preden ta doseže njegovo mesto in sede med ostale, mora ujeti še en krog nositi jajce. Če ga ne ujame ali če sploh ne odkrije jajca za svojim hrbtom, preden ga nosilec, ki hodi v krogu, ponovno doseže, postane za naslednji krog gnilo jajce – sede v sredino kroga.

Področje: gibanje

Magični prst

Potrebujemo: cimet, vodo, plitev plastični krožnik, detergent za pomivanje posode.

Opis: V krožnik nalijemo vodo in nanjo potresemo cimet. Cimet mora enakomerno plavati po vodi in ne sme biti v kupčkah. Na konico prsta nanesemo malo detergenta in se nežno dotaknemo vode.

Razlaga: Površinska napetost je lastnost površine tekočine: zaradi privlačnih sil med molekulami na površini tekočine nastane nekakšna »mrenica«. Zaradi površinske napetosti voda tvori kapljice. Ko na vodo potresemo cimet, se ta razporedi po površini vode. Ko na vodo dodamo detergent (na prstu ali palčki), se površinska napetost vode zmanjša, kar povzroči, da cimet odplava stran od detergenta na rob krožnika.

Magični prst 1

Zanimivost: Enako se zgodi pri mleku, če nanj nanesemo nekaj kapljic živilske barve in se nato površine dotaknemo s palčko, namočeno v detergent.

Magični prst 2

Tyndallov poskus

Potrebujemo: dve stekleni čaši poljubne velikosti, vodo, droben pesek (mivko) ali drugačne manjše netopne delce, sladkor oz. sol, lasersko lučko.

Opis: Čaši napolnimo z vodo in v eno dodamo malo peska (voda naj se ne obarva preveč). Skozi čaši posvetimo z laserjem in opazujemo pojav. Nato v čašo, kjer je samo voda, dodamo malo sladkorja ali soli in premešamo, da se ta raztopi. Ponovno posvetimo z laserjem.

Razlaga: Tyndallov poskus se uporablja za razlikovanje med suspenzijami in raztopinami. Suspenzija je tekočina, ki vsebuje netopne delce. Ko nanjo posvetimo z laserjem, se svetloba odbija od delca do delca, kar se vidi kot snop svetlobe. Če voda ne vsebuje netopnih delcev, svetloba laserja potuje naravnost skozi. Ko v vodo dodamo sol ali sladkor, ustvarimo raztopino, saj se oboje raztopi v vodi. Tudi v tem primeru svetloba potuje skozi, saj ni delcev, na katerih bi se sipala.

Tyndallov poskus

Obračanje puščice

Potrebujemo: okrogel kozarec, vodo, list papirja, flomaster ali drugo pisalo.

Opis: Na list papirja narišemo vzporedni puščici. V kozarec nalijemo vodo do višine prve puščice. Na določeni razdalji pomaknemo kozarec pred puščici in opazujemo. Nato lahko natočimo vodo v kozarec do vrha druge puščice in ponovno opazujemo. Ta poskus zahteva malo igranja, da zadenemo pravilno razdaljo med papirjem in kozarcem.

Razlaga: Ko postavimo kozarec pred list papirja z dvema puščicama, skozi vodo opazimo, da se je oz. sta se (odvisno od količine vode) puščici obrnili. Pojavu pravimo optična iluzija, ki nastane zaradi lomljenja in odbijanja svetlobe ob potovanju od enega do drugega materiala. V tem primeru svetloba potuje skozi zrak do stekla, skozi steklo do vode, skozi vodo do stekla in nato od stekla nazaj v zrak ter šele nato do puščic. Pri vsakem potovanju od enega materiala oz. medija do drugega, se svetloba odbije.

Levo? Desno?

Plešoi mehurčki

Potrebujemo: stekleno čašo, vodo, jedilno olje, živilsko barvo ali črnilo, šumečo tableto (za manjše čaše zadostuje tudi polovica tablete).

Opis: V čašo nalijemo nekaj centimetrov vode in jo obarvamo z močno barvo. Nanjo počasi nalijemo olje in počakamo nekaj minut, da iz njega izginejo mehurčki, ki so nastali med nalivanjem. Plast olja mora biti večja od plasti obarvane vode (v razmerju približno 1 : 4). Nato v čašo dodamo šumečo tableto in opazujemo pojav.

Razlaga: Črnilo oz. barvilo za živila se bo v stiku z vodo zmešalo zaradi svoje hidrofilnosti, kar pomeni, da je snov rada v stiku z vodo. Vodo obarvamo zaradi boljše vidljivosti. Nanjo nalijemo olje, ki zaradi svoje nižje gostote plava na vodi. Ko v čašo dodamo šumečo tableto, ta reagira z vodo (ne z oljem) in tvori plin – ogljikov dioksid. Ta je lažji od vode in olja in v obliki mehurčkov potuje do površine ter nato v zrak. Kapljice obarvane vode na površini olja brez ogljikovega dioksida postanejo težje od olja in počasi potonejo na dno čaše.

Ples mehurčkov

Področje: narava

Znanstveni povzetek zgodbe kot navdih za raziskovanje

Glavno vlogo v predstavi igrata voda in magnetna sila, ki vodi Malega skozi pustolovščino, polno kemijskih in fizikalnih drobtinic. Magnetnih elementov je poleg Malega, ki ga magnetno »srce« vleče in potiska v zgodbe in nezgode, v zgodbi še nekaj, med njimi železni ježek.

Vodo spoznamo v vseh treh agregatnih stanjih: kot paro, v kateri se znajde Mali, ko počí njegov balon, kot tekočino, v kateri se da prijetno čofotati, in kot led, ki zaradi nižje gostote plava na vodi. Zanimivo vlogo gostote tekočin opazimo tudi v valjih, kjer se obarvane tekočine ne premešajo. Milni mehurčki ilustrirajo moč površinske napetosti, zaradi katere je stena mehurčka debela le nekaj nanometrov, lom svetlobe v njej pa ustvarja čudovite mavrične vzorce. Svetloba je močan element v akvariju. Ko se vanj potopi ogledalo, se zaradi odboja svetlobe v njem znajdejo tudi gledalci.

Z različnimi predmeti v vodi se poigravata sili težnosti in vzgona, zaradi česar nekateri plavajo na vrhu, lebdijo ali pa potonejo. V akvariju se vodi pridružijo tudi take tekočine, ki se zaradi nepolarnosti z njo nočejo mešati, zato se razporedijo po gostoti.

V vodi se zgodi tudi čisto prava kemijska reakcija: dve trdni snovi, hidrogen karbonat in citronska kislina, zreagirata v plinasti ogljikov dioksid, ki z vso hitrostjo zbeži navzgor, v zrak, kjer se pridruži svojima prijateljema kisiku in dušiku. Ogljikov dioksid pa se v akvariju znajde tudi v manj znani obliki: kot suhi led, nastali zaradi hitre sublimacije plina.

Knjige za mlade raziskovalce 5+

Christina Braun, Ute Diehl, Monika Diemer: *Knjiga za male raziskovalce*: doživite naravo z igro in s poskusi

Neal Layton: *Najkrajša zgodovina vsega*: zgodba od velikega poka do danes v dvanajstih gibljivih slikah

Aleksandra Kornhauser: *Pamet je boljša kot žamet*: poskusi za zabavo in bistro glavo; tri knjižice: *Odpri oči in napni možgane*; *Oglje ni samo za čevapčiče*; *Voda – čudežna tekočina*

Lena Steinfeld: *Zemlja*

Núria Jiménez, Empar Jiménez: *Skrbimo za naš planet, štiri slikanice*: *Energija klik!*; *Odpadki fejl!*; *Voda pljuski!*; *Zrak švist!*

Kako?: Larousse za otroke

Kako naredimo?: Larousse za otroke

Področje: narava, jezik

Branje zgodb **Zgodbe z motivi vode**

3+ Marjan Manček: *Mucek Mjav*

Saša Pergar: *Kako je nastalo Blejsko jezero*

Markus Pfister: *Mavrična ribica*

Slovenska ljudska: *Fižolček, ogelček in slamica*

Slovenska ljudska: *Zlata ribica*

5+ Saša Pergar: *Pravljica o Dravi*

Slovenska ljudska: *Topli potok*

Sharon Rentta: *Živalski gasilci*

7+ Saša Pergar: *Jezernik*

Zbirka Zakladi slovenskih pripovedi (ur. Kropelj, Dapit): *Visoko v gorah, globoko v vodah*

Zgodbe z motivi jajca

3+ Emily Gravett: *Čudno jajce*

Marjan Manček: *Piščanček Pik*

Ela Peroci: *Hišica iz kock*

Vesna Radovanovič: *Gnezdo*

5+ Hans Christian Andersen: *Grdi raček*

Hanna Johansen: *O goskici, ki ni bila dovolj hitra*

Svetlana Makarovič: *Škrat Kuzma dobi nagrado; Kokokoška Emilija*

Narodne pravljice iz Prekmurja: *Trije jajčki*

Luis Sepúlveda: *O mačku, ki je naučil galebko leteti*

Polonca Kovač: *Vesoljsko jajce ali 1 + 1 = 5*

Lila Prap: *Dinozavri?!*

Zgodbe o družini in problemih otrok

3+ Eric Carle: *Ali ima tudi kenguru mamo?; O miški, ki je iskala prijatelja*

Nataša Konc Lorenzutti: *Mi smo slike*

Kajetan Kovič: *Moj prijatelj Piki Jakob*

Leo Lionni: *Mali modri in mali rumeni*

Lila Prap: *Živalske uspavanke; Male živali; Moj očka*

Slavko Pregl: *Radovedne pravljice; Slaščičarna pri veseli Eli*

Camilla Reid: *To je Sara: knjiga o tem, kako je biti majhen*

Slovenska ljudska: *Janček ježek*

Brigitte Weninger: *Otrok je otrok*

5+ Quentin Blake: *Benjamin*

Kathryn Cave: *Drugačen*

Lauren Child: *Nisem zaspana in ne bom šla spat; Za šolo sem absolutno še premajhna*

Julia Donaldson: *Zverjasec; Zverjašček*

Paul Friester: *Sovica Jokica spet joka*

- Jelka Godec Schmidt: *Gremo v vrtec Pri veseli kravi*
 Niko Grafenauer: *Brez moči je vsak ukrep, Pedenjped ima spet rep; Pedenjped*
 Isol: *Poredni Petit; Družinska skrivnost*
 Nataša Konc Lorenzutti: *Ravno prav velik*
 Sam McBratney: *A veš, koliko te imam rad?*
 Maurice Sendak: *Tja, kjer so zverine doma*
 Barbara Simoniti: *Andrej Nespanec*
 Anja Štefan: *Gugalnica za vse*
 7+ Nataša Konc Lorenzutti: *Kdo je danes glavni; Kakšno drevo zraste iz mačka*
 Majda Koren: *Eva in kozel*
 Polonca Kovač: *Kaja in njena družina*
 Svetlana Makarovič: *Veveriček posebne sorte*
 Matjaž Pikalo: *Luža; Samsara; Genija*

Zgodbe z okoljsko tematiko

- 3+ Eveline Hasler: *Mesto cvetja*
 Saša Pergar: *Najlepši kraj*
 Moja knjiga živali: *Živali okoli nas*
 5+ Sean Taylor: *Vzleteli smo!*
 Melanie Walsh: *10 stvari, ki jih lahko naredim za lepši svet*
 Dane Zajc: *Leteča hišica*
 Dim Zupan: *Maščevanje strašne juhice*
 Oton Župančič: *Abeceda na polju in v gozdu*
 Núria in Empar Jiménez: *Skrbimo za naš planet, štiri slikanice: Energija klik!; Odpadki fejl; Voda pljuskl!; Zrak švist!*

Zanimivosti 12+

O naslovu

Akvarij v predstavi ima vlogo prizorišča, gledališkega odra, v katerem se menjavajo suhi in mokri prizori.

Beseda **akvarij** je moškega spola, pomeni stekleno posodo z vodo za umetno gojenje vodnih rastlin in živali, lahko pa tudi javni prostor, v katerem so ta bitja na ogled. Izvira iz latinskega pridevnika *aquarius*, kar pomeni vodén. Oblika *aquarium*, na katero naletimo recimo v angleščini, je v izvoru srednjega spola in opisuje značilnost prostora – vodéno, v besedotvornem smislu *kjer je vodéno* (npr. vodéno območje). Ta latinski pridevnik pa je izpeljan iz samostalnika *aqua* (voda). V več prevzetih zloženkah ga najdemo, npr. akvadukt (vod v obliki mostu za preskrbo z vodo), akvalunga (naprava na stisnjen zrak za dihanje pod vodo), akvamarin (zelenkasto modra barva, poimenovana po enakem mineralu), akvaplaning (drsenje vozila na spolzkem mokrem vozišču), akvarel (slika z vodenimi barvami) ...

Zanimiva je še izpeljanka **akvaristika**, ki pomeni gojenje vodnih živali in rastlin, tudi nauk o tem. Akvaristika je tudi zelo star in priljubljen hobi, ki prinaša veliko zadovoljstva. Ribe s svojimi pisanimi barvami in elegantnim plavanjem popestrijo prostor. Dobrobit živali je vedno na prvem mestu, zato jim je treba zagotoviti razmere, kakršne so v naravi (primerna temperatura vode, velikost akvarija, biološko ravnovesje idr.).

Akvariju podobna posoda za gojenje malih kopenskih živali, najpogosteje žuželk, pajkov, želv ali plazilcev, se imenuje **terarij**.

O vodi

V predstavi Mali postopoma spoznava svoje okolje, a najbolj se navduši nad vodo. Kapljice ga presenetijo in curek navduši, v mlaki čofota in lesketajoča se vodna površina ga spodbudi

k plovbi.

Voda je kemijska spojina, pri standardnih pogojih tekočina z molekulsko formulo H₂O. (Molekula je najmanjši nedeljiv delec kemijskega elementa ali spojine, ki ohranja kemijske in fizikalne lastnosti te snovi.) Formula pove, da je ena molekula vode sestavljena iz dveh vodikovih in iz enega kisikovega atoma. (Atóm je najmanjši del snovi, ki ga kemijsko ne moremo več razstaviti.) Vodo najdemo skoraj povsod na Zemlji in je potrebna za vse znane oblike življenja. Okoli 70 % Zemljine površine je prekrte z vodo, takšen delež zavzema tudi v človekovem telesu. Voda je edina snov, ki se pri običajnih temperaturah na Zemlji pojavlja v vseh treh agregatnih stanjih – tekočem, trdem in plinastem. Sprememba agregatnega stanja je povezana z oddajanjem ali sprejemanjem energije. Če led segrevamo, se stali, če nastalo vodo še nadalje ogrevamo do vrelišča, ta hlapi in nato zavre, pri čemer nastane para. Če paro ohlajamo, kondenzira in nastane tekoča voda, ki z ohlajanjem pod ledišče zmrzne. Čista pitna voda nima barve, vonja in okusa.

O simbolnih pomenih vode

Voda v zgodbah pogosto ločuje svetove (recimo svet živih od sveta mrtvih), v resnici pa je v preteklosti povezovala kraje kot pomembna prometna (in trgovinska) pot. Je pogost motiv v književnosti, tudi v knjigah za najmlajše.

V kozmogoničnih mitih ima voda pomen prvobitnega kaosa – prapočela. Voda naj bi tekla po zemeljskih žilah, kot teče kri po človekovih. Z vodo so povezani številni rituali, npr. pri Slovanih banja (kopel, pogosto parna kopel, savna), ki pomeni simbolično smrt in vstajenje – očiščenje.

Voda se v mitologiji pojavlja tudi v dveh različicah: kot mrtva voda (celi rane in pomaga, da se znova zarastejo odsekani deli telesa, tudi glava) in živa voda (vrača dušo v telo in pomlajuje). Vodnjak z živo vodo izpod drevesa na kristalni gori je izvir nesmrtnosti. Čuvajo ga bele kače s kronico na glavi.

Mezopotamija: Dolgo preden sta nastala nebo in zemlja, sta se združili sladka in grenka voda ter naredili veličastne valove, iz katerih je prišlo življenje.

Stari Egipt: Sončev bog vznikne iz Nuna, prvobitnega oceana. Reka Nil poplavi (kot očiščenje), Oziris (bog mrtvih pa tudi rastlinja) nato prinese novo življenje.

Grški filozof Tales je za primarno snov, iz katere je sestavljen kozmos, spoznal vodo.

Nordijska mitologija razume led kot prapočelo kozmosa: svet nastane, ko ogenj obliže led.

Led kot trda voda se pogosto povezuje s pomenom otopenosti, odsotnosti ljubezni in življenja. Ker je prozoren in čvrst, lahko pomeni tudi stalnost, jasnost, doslednost.

O simbolnih pomenih jajca

»Po enciklopedijskem slovarju *Slovanska mitologija* je jajce začetek vseh začetkov, simbol plodnosti, vitalnosti, obnavljanja življenja in vstajenja. V kozmogoničnih mitih južnih Slovanov je jajce prapodoba kozmosa. V južnoslovanskih otroških ugankah je »Božje jajce« Sonce, »sito, polno jajc« pa zvezdno nebo. Slovani so verjeli, da je ves svet ogromno jajce: nebo je lupina, voda beljak, oblaki so jajčna opna, zemlja pa rumenjaki. Obstaja tudi uganka: »Živo rojeva mrtvo in mrtvo rojeva živo«, v kateri se skrivata staro sholastično vprašanje: »Kaj je bilo prej, kokoš ali jajce?« in Silezijev odgovor: »Jajce v kokoši, kokoš v jajcu.«

Zavoljo simbolike obnavljanja življenja in vstajenja je imelo jajce pomembno vlogo pri pogrebnih ritualih. Jajce so dajali v roko pokojnega ali v krsto, ga vrgli v jamo in pokopali s pokojnikom, da bi se nekega dne lahko povrnil v življenje. V grobnicah (npr. v Rusiji in na Švedskem) so odkrili glinena jajca, v beocijskih grobovih pa kipce Dioniza z jajcem v roki. Enak pomen obnavljanja življenja določa slovanske (in druge) velikonočne rituale (barvanje jajc, krašenje drevesca z jajci, uživanje jajc na veliko noč itd.). Slovani so v prvo brazdo polagali jajce ali pa so po polju raztrosili jajčne lupine, da bi bila letina plodna. Zaradi svoje večplastne simbolne vrednosti se jajce uporablja v različnih primerih. Ko denimo v hiši izbruhne požar, jo stanovanjci obkrožijo z jajcem v rokah, saj verjamejo, da bo jajce preprečilo,

da bi se požar razširil. Po nekaterih folklornih verovanjih naj bi se iz petelinjega jajca, ki ga človek nosi pod pazduho štirideset dni, izlegel duh zaščitnik in mu prinesel bogastvo. Jajce je univerzalen simbol. Mitopoetska podoba sveta, ki nastaja iz (kozmičnega) jajca, je skupna mnogim narodom v različnih obdobjih: Keltom, Grkom, Egipčanom, Feničanom, Tibetancem, Indijcem, Kitajcem, Japoncem, Fincem in drugim. Iz jajca se porodi svet, v nekaterih tradicijah tudi prvi človek (Prajapati, Pan Gu); iz jajca se rojevajo heroji (če mati poje jajce); iz jajca so se rodili Kastor in Poluks, Ledini in Zevsovi sinovi. Obstaja veliko različic predstave o svetu, ki nastane iz jajca, in razdelitvi jajca na dve polovici. Stari Egipčani so si predstavljali, da se je iz prvobitnega oceana (Nuna) dvignil grič (ono zrnce iz točke tri, op. MR), na katerem se je pojavilo jajce. Iz jajca je prišel bog Khnum in ustvaril različna bitja. Po kanaanskem izročilu je bil na začetku eter, iz katerega se je porodil Ulomos (neskončnost). Ulomos je rodil kozmično jajce in Šansora, stvarnika. Stvarnik je razbil kozmično jajce na dve polovici, iz ene je ustvaril nebo, iz druge pa Zemljo. Po indijskem kozmogoničnem verovanju je iz nebiti nastala bit, iz biti pa jajce, ki se je razklalo na dve polovici, srebrno in zlato. Srebrna lupina je postala Zemlja, zlata pa nebo. Iz zunanje opne so nastale gore, iz notranje oblaki, iz žilic so nastale reke, iz vode v jajčnem mehuru pa ocean. V perujskih mitih Stvarnik prosi Sonce, naj ustvari ljudi in z njimi poseli svet. Sonce vrže na zemljo tri jajca: iz zlatega se rodijo dostojanstveniki, iz srebrnega njihove žene, iz bakrenega pa nastane preprosto ljudstvo (khm, op. MR). Nekatera afriška plemena dojemajo jajce kot absolutno popolnost, saj rumenjak predstavlja žensko jajčece, beljak pa spermo, in vsak človek mora težiti k tej popolnosti, k temu, da postane – jajce. Tudi valjenje ima simbolični pomen. Nekateri budistične sekte spoštujejo kokoš. Kokoš, ki sedi na jajcih, simbolizira duhovno osredotočenost in oploditev duha.«

Vir: Dubravka Ugrešić: Jaga baba je znesla jajce: mit o jagi babi. Ljubljana. V. B. Z., 2010.

Kolumbovo jajce je poimenovanje za navidezno nerešljiv problem, enostavno in domiselno rešen. Fraza izvira iz anekdote o Krištofu Kolumbu (italijanskem raziskovalcu, ki je odkril Ameriko), ko so ga ob neki družabni priložnosti dražili, češ, »če ne bi ti odkril Amerike, pa bi jo kdo drug«. Kolumb je vzel jajce in gostom pri mizi zastavil nalogo, naj jajce postavijo na njegovo konico. Seveda ni nikomur uspelo. Nato je sam prijel jajce, z njim čisto nežno potolkel po mizi, samo toliko, da se je na vrhu sploščilo, in ga postavil na konico. Pojasnil je razliko: vsi bi to znali narediti, a dejansko je to storil on.

O ločitveni stiski

Izhodiščna zgodba predstave črpa osnovne motive iz ameriške avtorske slikanice *Amos in Boris* (William Steig, 1971), ki jo strokovnjaki priporočajo za branje z otroki, ki kažejo znake separacijske tesnobe.

Separacijska tesnoba je stiska, ki jo otrok izkuša, kadar je ločen od svoje matere ali očeta. Ta tesnoba je del razvoja vsakega otroka, zato je nujna in neizogibna, kar pomeni, da v določeni meri prizadene vsakogar. Simptomi separacijske tesnobe se pogosto začnejo pojavljati pri spremembi rutine ali ločitvi od ljubega človeka (odhod v vrtec, odhod v šolo, selitev, ločitev staršev, smrt bližnjega).

Priporočeno ravnanje odraslih običajno zajema skrbno načrtovanje dnevni dejavnosti, pozorno poslavljanje in mahanje v slovo, spodbudo za prinašanje najljubše igrače v vrtec ali šolo, jasno napovedovanje načrtovanih premikov ipd.

O ekologiji

V predstavi vodna bitja potrebujejo pomoč, ko je voda preveč umazana za življenje. Mali organizira čiščenje morja in tako vzpostavi ustrezne razmere za zdravo in srečno življenje. Ravna ekološko odgovorno, pravimo, in pokaže, da je prav vsak posameznik, tudi najmanjši, pomemben dejavnik ohranjanja okoljskega ravnotežja.

»Ekologija (iz grščine, dobesedno *nauk o naravnem domu*) je zelo razširjena veda, ki se ukvarja z odnosom človeka do okolja, s proučevanjem vpliva človekove dejavnosti na

okolje ter s preprečevanjem in odpravo posledic, ki jih povzroča človekovo poseganje v naravo. Glavne dejavnosti ekologije so usmerjene v varstvo okolja oz. narave in združujejo prizadevanja ljudi za uravnotežen odnos do narave ter naravnih procesov in pojavov, razumno rabo naravnih virov in dobrin ter vzdrževanje naravnega ravnotežja brez uničujočih posledic za vsa bitja našega planeta. Vzroki za današnje ekološke razmere izvirajo iz bliskovitega razvoja znanosti in tehnologije, ki ju lahko s pridom uporabimo v dobrobit našega unikatnega ekosistema. Zavezniki za boljše življenje so: obnovljivi viri energije, čiščenje odpadnih vod, ekološko ravnanje z odpadki, ekološki industrijski procesi, ekološko kmetijstvo, ekološki transport. Ekološka zavest pomeni posameznikovo zaznavanje in dojetje problemov okolja, kar ga morda navdaja z zaskrbljenostjo ali celo z občutkom pripravljenosti, da sam prispeva k njihovem reševanju. Ekološka odgovornost ali ekološko odgovorno vedenje pa je pojem, ki je širši od ekološke zavesti. Pomeni, da se porabnik ne le zaveda problemov okolja in izraža pripravljenost pomagati pri njihovem obvladovanju, ampak se tudi resnično obnaša v skladu z zahtevami naravnega okolja.«

(Vir: http://misijazeleno.si/o_misiji_zeleno/kaj_je_ekologija/)